

Turilas & Jäärä

Den animerade filmen om skalbaggarne Turilas och Jäärä ger med humor och värme en inblick i de båda vännernas vardag. Under deras olika äventyr sätts vänskapen emellanåt på prov och filmen är en utmärkt utgångspunkt för samtal och eget skapande kring viktiga värdegrundsfrågor.

Rekommenderad från förskolan

EN FILMHANDLEDNING AV
AGNETA DANIELSSON

Handling

Under sju olika äventyr får vi följa de två vännerna Turilas och Jäärä. De må vara skalbaggar, men när det gäller vänskapens glädjeämnen och svårigheter finns stora likheter med oss människor. Att vara vänner innebär ju inte enbart gemenskap, tillit och ömsesidighet utan kan också rymma självskhet och konflikter. För att kunna lösa problemen krävs, som skalbaggarne visar, inlevelse och medkänsla. Och även om deras verbala språk inte är så utvecklat (i den här filmen pratar alla, enligt filmmakarna, rappakalja) har de ett kroppsspråk som är desto mer lättförståeligt.

Objuden

Första gången skalbaggarne träffas står Jäärä och diskar i köket i den stubbe där han bor. Utanför kommer skalbaggar flygande i formation. Men en hinner inte med utan virvlar planlöst runt i sin egen takt. Det är Turilas. Med buller och bång ramlar han ner genom Jääräs tak, rakt ner i den bäddade sängen där han lägger sig till ro och somnar. Att detta intrång upprör Jäärä är knappast förvånande. Det visar sig dock att den utåtriktade Turilas snabbt finner sig tillrätta i både nya miljöer och bland nya bekantskaper och han och Jäärä blir vänner. De har trevligt; äter, skrattar, spelar schack. Men när schackpjäserna, i form av gelégodis, slukas av Turilas får Jäärä nog. Den nyfunne kamraten körs på porten och Jäärä förväntar sig att lugnet åter ska lägra sig. Men inte blev det som han tänkt. Att vara ensam var inte roligt. Han längtar efter Turilas. Och en dag kommer han tillbaka! Som försörningspresent har han med sig nya schackpjäser, den här gången oätliga. Det gäller att ha självinsikt – och humor.

Tema: Vänskap

Turilas och Jäärä blir riktiga vänner och något som karakteriserar vänskap är att den är spontan och självvald. Därför kan man inte kräva, som vi ibland gör med barn, att "alla ska vara vänner". Kamrater däremot kan alla vara, eftersom det är ett mer "påtvingat" socialt beteende. Men ur kamratskapet kan vänskap växa. Och där har vi som vuxna självklart ett stort ansvar. Bland annat kan vi utveckla barnens lek. För i den stimuleras fantasi, skapande och kreativitet. Saker transformeras, man tar olika roller, utforskar och uttrycker känslor. På så vis utvecklas empatin, som just innebär att man kan sätta sig in i hur andra tänker och känner. Och ska man kunna hantera konflikter på ett konstruktivt sätt är empatisk förmåga en grundförutsättning.

- Kurragömmalekar är alltid roliga. Egentligen är de ju en vidareutveckling av tittulekarna och bygger liksom dem på överraskningsmomentet. Hur härligt spännande är det inte att nästan bli upptäckt, när man ligger skyddad bakom en buske eller sten. Och hur härligt är det inte att dela den bubblande känslan med en kompis! Om ni leker "Pargömma" går det utmärkt, för då är man alltid par som ska gömma sig. Som vuxen kan man, om det behövs, vara med och styra vilka som ska utgöra par. Det är inte så dumt, för den fnittriga samhörigheten kan vara en utmärkt grund till fortsatt lek och vänskap.

Hittebarnet

Turilas och Jäärä är ute och cyklar då ett ägg plötsligt dimper ner framför dem. Genast dukas till picknick. Men inte går ägget att

äta – när de försöker knacka hål på dess skal kikä ett par nyfikna ögon fram ur ägget. Det visar sig vara en bedårande larv. Turilas och Jäärä börjar genast mata den lille. Blad och andra växter uppskattas mycket, och han äter och äter. Så utökas hushållet till tre. Larvens aptit är ofantlig, inget ratas. Men när även delar av inredningen hamnar i hans mage tröttnar skalbaggarna. De släpar ut larven och tjuddrar honom vid en stolpe utanför dörren. I månens sken kan vi se en förvandling. Larven blir till puppa, och ur den stiger en vacker fjäril. Både Turilas och Jäärä blir förvånade och ledsna när de kommer ut eftersom de inte förstår vad som hänt. De begraver puppan, gråter en skvätt, lägger en blomma på den igenskottade graven. Då knackar någon dem på axeln. Det är fjärilen. Deras älskade lilla larv har blivit en fulländad fjäril! Stor lycka och många kramar innan fjärilen vinkar adjö och flyger iväg.

Tema: Omsorg om andra

Skalbaggarna visar tydligt vad de känner, oavsett om det är glädje, ilska eller sorg. Det är bra. Alla känslor måste vara tillåtna, och det är viktigt att visa att en känsla inte kan vara fel eller att den kan regleras. Däremot måste man ha tydliga gränser för hur man uttrycker känslor, att de aldrig får skada.

- Dramalek är ett sätt att prova olika känslouttryck. I dramaleken har man inga åskådare, utan den upplevs gemensamt och samtidigt. Som vuxen är man med som inspiratör, man hjälper till att utveckla rollerna, att stimulera fantasin. Det är dessutom den vuxnes ansvar att skapa ramar i tid och rum, men däremot inte att begränsa hur rollen ska gestaltas. Viktigt är också att början och slut är planerade, att man markerar övergången från verklighet till lek, och vice versa. Om ni använder "Hittebarnet" som utgångspunkt för er dramalek kan ni kanske leva er in i rollen som ofantligt otympliga larver, otröstligt ledsna skalbaggar eller äventyrstörstande fjärilar.

Tuggummit

Skalbaggarna är ute på sakletning, för det är inte bara Pippi Långstrump som uppskattar sådant. Bland alla fynd hittar Jäärä en stor röd kula, som visar sig smaka fantastiskt gott.

Den vill han ha för sig själv. Därför gömmer han den och först när natten kommer, när Turilas sover gott, smyger han ut för att kalasa på sitt fynd. På morgonen blir Turilas förvånad. Varför är Jäärä så röd och kladdig runt munnen? Och vad är det för röda spår över golvet, som dessutom leder ända bort till deras saklettarplats? Turilas hittar kulan, som visar sig vara gjord av tuggummi och också han finner den mycket god. Men Jäärä, som dykt upp, blir arg på Turilas och puffar till honom. Sedan följer en strid om det åtråvärda godiset. Inga knep tycks för fula i kampen, men när Jäärä slutligen riskerar att ramla ner i det strömmande vattnet tar vänskapen över. Den flygkunnige Turilas räddar Jäärä och tillsammans plockar de bort alla kladdiga rester. Hand i hand traskar de hemåt.

Tema: Själviskhet

Att vänner blir osams är inte ovanligt. Tvärtom. Däremot lyckas vi ju inte alltid lösa alla konflikter. Det är viktigt att acceptera. Men om vi nu inte kan lösa konflikterna är det viktigt att på något sätt avsluta dem. Annars kan de poppa upp i de mest

oväntade situationer och då kan vänskapen verkligen sättas på spel.

- Diskutera själviskhet. Varför tror ni att Jäärä inte ville dela godiskulan med Turilas? Hur tror ni Turilas kände sig när han förstod att Jäärä hade gömt kulan för honom? Är det fel att ha "hemlisar" för sina kompisar? Finns det bra hemligheter? Dåliga? Varför tror ni Jäärä blev så arg när Turilas smakat på godiset? Hur känns det när man blir arg?

Liftaren

En gammal skalbagge rullar med stor möda dyngbollar längs vägen och när Turilas och Jäärä kommer åkande vill han gärna ha lift. Men inte vill de ha en stinkande gammal gubbe med på färden. Istället försöker de snabbt köra förbi, men i sin undanmanöver råkar de träffa den gamle. Han skriker och jämrar sig, och efter att ha blivit omplåstrad lyckas han övertala Turilas att lasta på dyngbollen på skalbaggarnas åk. Jäärä protesterar men trots detta åker de vidare alla tre, plus bollen. När den gamle efter ett tag vill av och ha följe hem är det återigen Turilas som ställer upp. Jäärä är sur och tänker verkligen inte hjälpa till. Men tiden går, det börjar skymma och otäcka ljud hörs. Då tassar Jäärä efter de andra. Plötsligt kommer han till ett fält, fullt med välgödslade solmogna smultron. Den gamle och Turilas välkomnar och sedan bjuds de båda vännerna på ett fantastiskt kalas.

Tema: Hjälpsamhet

Turilas osjälviska beteende har förstås likheter med Bibelns berättelse om den barmhärtige samariten. Och temat är inte ovanligt inom sagans eller filmens värld. Sensmoralen är att hjälpsamhet lönar sig och det är just genom att hjälpa de mest utsatta och bespottade som man blir rikligt belönad. Diskutera varför ni tror att det var just Turilas som hjälpte den gamle. Och varför tror ni att Jäärä var så ovillig att ge den gamle lift? Tror ni att han kommer att ha lättare att hjälpa andra i fortsättningen? Varför?

- Om det finns någon hierarki mellan olika skalbaggar är inte lätt att veta. Inte heller att lista ut vilken sorts skalbaggar just Turilas, Jäärä och den gamle är. Men så finns det också mer än 300 000 olika arter att välja mellan. En del skalbaggar har ganska spännande namn, som snytbaggen, tordyveln, jordlöparen eller dödgrävaren till exempel. Europas största skalbagge är ekoxen, och den har imponerande käkar. Försök sätta en sådan under er lupp! Och guldbaggen är inte enbart en utmärkelse i filmsammanhang, utan också en livs levande skalbagge. Hela sju svenska guldbaggearter finns det, alla skimrande vackra. Men bärfisen är inte trevlig. När den varit på hallonen förstår man direkt varför den fått sitt namn. Fundera tillsammans på hur skalbaggarna egentligen kan se ut, om man bara går efter namnet. Kan ni till exempel rita hur ni tänker er en snytbagge? Kolla sedan i en småkrypsbok. Stämde er bild med verklighetens?

Nektar

På blomsterängen flyger bin omkring och suger nektar. Våra vänner skalbaggarna är på promenad på marken, när de får en klick nektar i huvudet. Gott, konstaterar de båda. Turilas flyger upp och med hjälp av sugrör och hävertprincipen samlar de den söta

vätskan i en kapsyl på marken. Men Turilas glömmet delvis sina plikter och Jäärä, som står kvar nere på marken, ruskar irriterat på blomman så att Turilas dimper ner och all samlad nektar rinnet ut. De kommer då på en uppfinning som på ett effektivt sätt ska hjälpa dem. Cykeln byggs om till sågklinga som snabbt skövlar alla blommor. Då reagerar alla de andra insekterna med upprördhet. Och plötsligt inser skalbaggen vad de gjort, de ser förödelsen där den tidigare blommande ängen nu är ett kalhygge. Återigen får de använda sin uppfinningsrikedom. Av sågen blir en plog, och Turilas och Jäärä traskar fram och tillbaka, planterande nya blomsterfrön.

Tema: Att ens handlingar får konsekvenser, också för andra

Skalbaggen blev uppriktigt ledsna när de insåg att deras egna behov krockade med de andra smådjurens. Samtidigt visade de att man genom medvetna handlingar kan ställa allt till rätta igen. Och det synsättet rimmar väl med förskolans läroplan: "Förskolan skall lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro skall prägla förskolans verksamhet. Förskolan skall medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstå sin delaktighet i naturens kretslopp. Verksamheten skall hjälpa barnen att förstå hur vardagsliv och arbete kan utformas så att det bidrar till en bättre miljö både i nutid och i framtid." (s. 10 i Lpfö 98)

- Diskutera filmens moraliskt etiska budskap. Varför tror ni att Turilas och Jäärä bara tänkte på sig själva när de sågade ner alla blommor? Vad tror ni att de andra småkrypen tänkte när de blev arga på skalbaggen? Vad kan Turilas och Jäärä ha tänkt när de såg hur mycket de hade förstört? Hur kändes det då? Hur viktigt är det att vi hjälps åt och ser till att alla har det bra? Hur tycker ni att man kan göra för att det ska bli så?

Mikrokretsen

På sin jakt efter borttappade användbara saker hittar skalbaggen en gammal kassetbandspelare. Den väcker stort intresse och båda klättrar in i apparaten, bland elektronik och kretskort. Efter diverse förvecklingar kommer de hem till stubben, med en mikrokrets som spännande byte. Om de kör in en skruvmejsel i den börjar den sända ut radiosignaler och det tycker alla kompisar är spännande, så snart är stubben fylld av besökande. Det visar sig att flugans facettögon fungerar som teve-monitorer, när hon kopplas ihop med mikrokretsen. Hennes antenner är utmärkta för att byta kanal. Men mitt i alla programbyten kommer en boll inrullande, och genast vill alla spela fotboll. Flugan får en ny roll – nu fungerar ögonen för att visa poängställningen istället.

Tema: Att utnyttja mångfalden

Småkrypen i filmen är duktiga på att ta tillvara allas egenskaper och unika kompetens. Att myran ser annorlunda ut än skalbaggen var oväsentligt – det viktiga var vad just hon kunde tillföra leken. Diskutera hur man i filmen kan se att djuren är kompisar med varandra. Vad gör vänner tillsammans? Skriv en lista över det som ni tycker är roligast att göra tillsammans med era vänner. Fundera över hur man kan göra om man vill bli vän med någon man inte känner?

För den som i förskolan vill arbeta kring mångfald, hur man kan hjälpa barn att se den som något positivt, rekommenderas även UR:s programserie Värsta bästa vänner. Kan hyras på AV-centralen!

- Insekterna är världens mest artrika djurgrupp, och en hel del träffar vi i filmen. Hur många kommer ni ihåg? Gör en gemensam målning eller collage på ett stort spännpapper, där ni utifrån filmen skapar skalbaggenas miljö. Rita därefter några av alla de djur som är kompisar med skalbaggen. Fundera över hur en

